Fjeld-Ljom.

Utgitt ved 125-årsjubileet for Johan Falkbergets fødsel 30. september 2004

Velkommen til: RØROS

Det er med glede jeg ønsker velkommen til markering av Johan Falkbergets fødsel for 125 år siden. Det vesentligste delen av hovedmarkeringen 30.9. – 3.10. vil være seminaret 30.9. – 2.10. som til fulle viser Johan Falkbergets mangslungne aktivitetsbredde.

Johan Falkberget som pressemann var nært knyttet opp mot Fjell-Ljom. Her debuterte han som journalist, og han anså avisa som «sin». Falkberget var aktiv som pressemann hele sitt liv og var svært produktiv også på dette området. Det er derfor gledelig at pressemuseet Fjeld-Ljom markerer dette med en blysatsutgave i anledning forfatteren og journalistens 125-årsjubileum.

Pressemuseet Fjeld-Ljom gjenspeiler en viktig del av Bergstadens historie. Interessen for museet kan kun opprettholdes ved aktivitet og markedsføring. Siden Fjeld-Ljom og Johan Falkberget til tider levde i tilnærmet symbiose, vil jubileumsnummeret kunne være en inspirasjonskilde for økt interesse både for Falkbergets forfatterskap og for pressemuseet Fjeld-Ljom.

Lokalsamfunnet setter stor pris på det arbeidet som gjøres av styret i pressemuseet for å ta vare på dette spesielle avishuset. Falkbergets livsverk vil bety mye for oss også i framtida såfremt vi klarer å forvalte alt det han har overlevert til etterslekten.

Lykke til med det videre arbeidet med Pressemuseet Fjeld-Ljom og med Falkberget-seminaret.

John Helge Andersen
ordfører

Gratulerer med jubileumsavis!

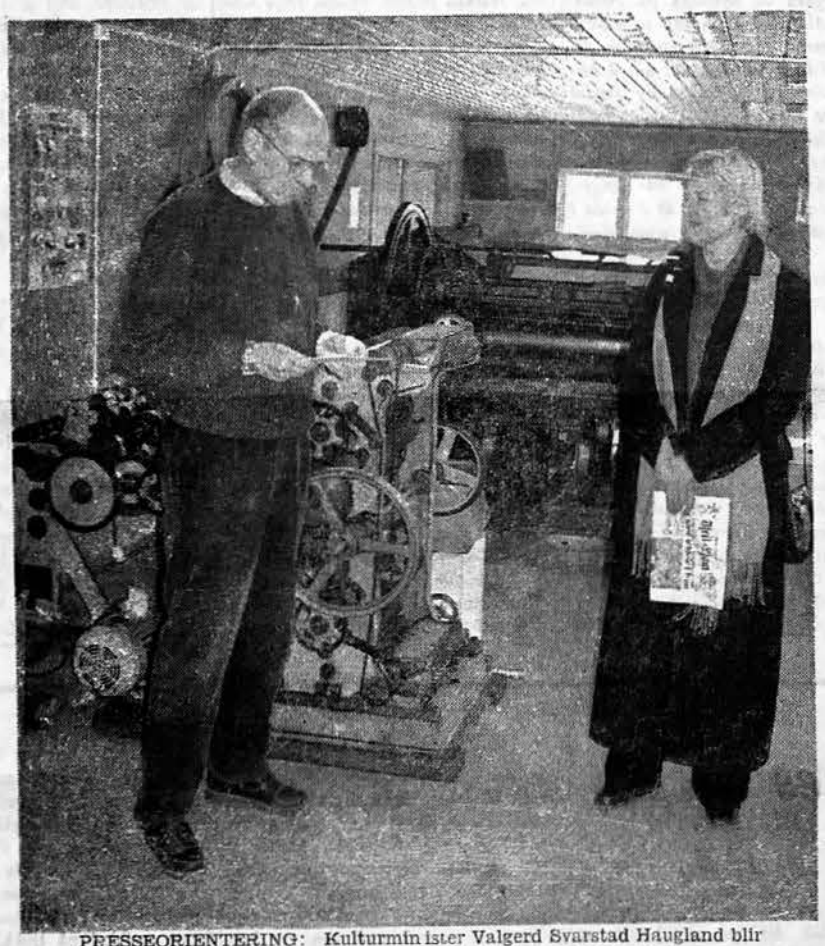

PRESSEORIENTERING: Kulturminister Valgerd Svarstad Haugland blir orientert av styreleder i pressemuseet Fjeld-Ljom, Stein Ellertsen.

Dei siste åra har eg gjesta Røros fleire gonger, og eg er svært glad for alt eg har opplevd og tatt del i. Som kulturstatsråd har eg fått æra av å opna «Vinterfestspill i Bergstaden» fleire gonger, og har då ikkje minst fått oppleva kor utruleg fint konsertlokale Røros kyrkje er.

Men eg har også vore med på arrangement i tilknyting til Johan Falkberget og Ratvolden. Sist gong var ved 100-årsjubileet for Falkbergets forfattarskap hausten 2003, då besøket mitt vart avrunda med den flotte kulturkvelden i Storstuggu. Falkberget sine bøker har eg alltid sett pris på, og medverknad på seminar og gjestingar i Rugeldalen og på Røros har styrkt kunnskapen min om forfattaren og livsverket hans. Det er eit viktig arbeid som blir gjort for å halda forfattarskapet levande og å ta vare på eigedommen Ratvolden og andre synlege minne!

I fjor fekk eg endeleg også gjesta Pressemuseet Fjeld-Ljom, der styreleiar Stein Eilertsen orienterte om museet og Kåre Møller viste korleis dei forskjellige maskinene fungerer. Det var spesielt å få sjå det originale miljøet i Fjell-Ljoms gamle avishus med det grafiske utstyret intakt. Her finn vi Norges – ja Nordens – einaste pressemuseum med eit komplett avistrykkeri med den gamle grafiske teknologien i operativ stand på den opphavlege staden. I dette huset møtte altså den unge Johan Falkberget fyrste gong grunnleggjaren av avisa, Olaf O. Berg. Ein stor takk til alle ildsjeler, med Jon Solheim i spissen, som greide å ta vare på huset og utstyret.

Det seriøse arbeidet som styret utfører skulle borga for at dette klenodiet ved Hitterelva vil bli tatt vare på til glede for framtidige generasjonar.

Å laga ei avis på gammalmåten i pressemuseet i samband med 125-årsmarkeringa av Johan Falkbergets fødsel er ein fin måte å heidra forfattaren på og samtidig skapa blest om avishuset der Falkberget starta karrieren sin!

Med helsing
Valgerd Svarstad Haugland

An-Magritt på Trøndelag Teater

Premiere 4. november 2004 på hovedscenen

Trøndelag Teater setter opp igjen musikkspillet An-Magritt i november i år. Dette er et musikkspill fritt etter Johan Falkberget, dramatisert av Edvard Rønning og musikk av Henning Sommero, Marit Moum Aune har regien. De sentrale rollene spilles av Ingrid Bergstrøm (An-Magritt) Stephen Brandt-Hansen (Johannes) og Jon Yngvar Fearnley (Kølfogden). Musikkspillet ble første gang satt opp på Trøndelag Teater i 1988 med urpremiere 27. august.

Da komiteen for markering av 125-årsjubileet for Johan Falkbergets fødsel henvendte seg til teatersjef Catrine Telle på nyåret 2003, lovte teatersjefen at hun skulle gjøre det som sto i hennes makt for å få musikkspillet opp på nytt i løpet av jubileumsåret 2004.

Flere instanser har svart at de ikke har noen tradisjon for å markere 125-årsjubileer, og jubileumskomiteen har derfor hatt vansker med å få gjennomslag for mange av sine framstøt. Det er desto mer hyggelig at vårt eget institusjonsteater, Trøndelag Teater, er en stor bidragsyter til markeringen av jubileet. Jubileumskomiteen og Falkberget-Ringen er Catrine Telle en stor takk skyldig!!! Alle Falkberget-interesserte må legge veien til Trøndelag Teater og oppleve musikkspillet!!

Falkberget og Fjell-Ljom

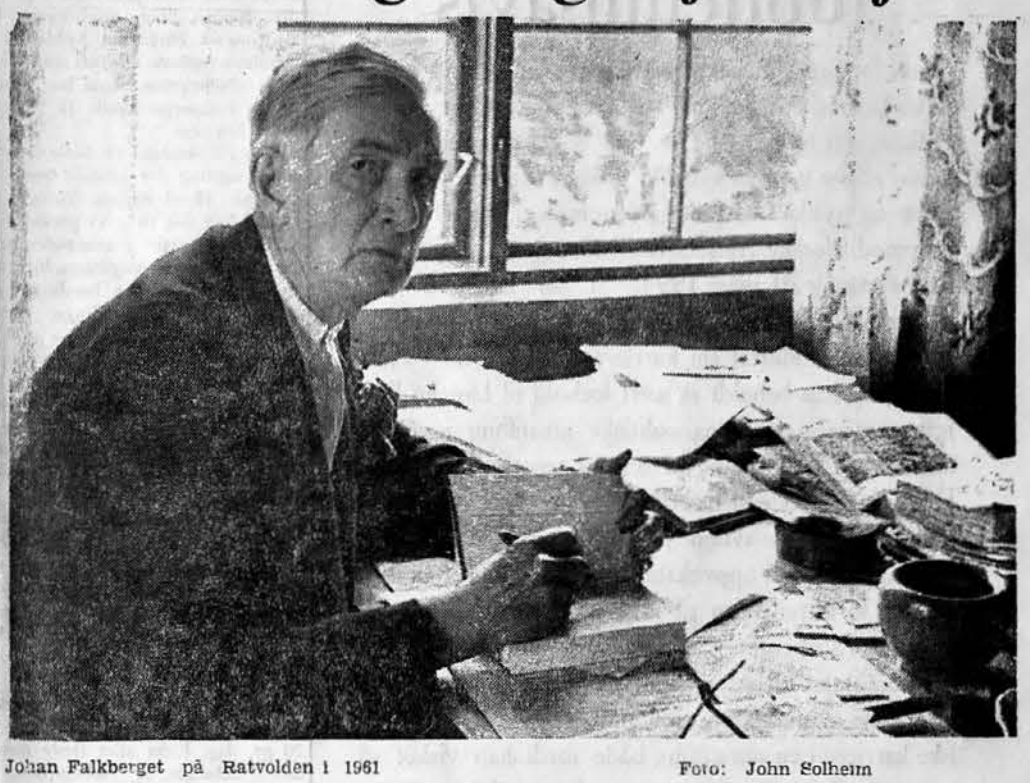

Johan Falkberget på Ratvolden i 1961 Foto: John Solheim

En av våre største forfattere og en av de mest produktive i det forrige århundrede var Johan Falkberget.

Han hadde en lang utvikling før han ble anerkjent på parnasset. Han begynte i det små, i mindre aviser og for ukjente forlag.

Falkbergets første møte med en avisredaksjon skjedde naturlig nok på Røros og i Fjell-Ljom. En avis som familien holdt. - En mandag i 1896 femten år gammel, gikk han full av ærefrykt til Røros ens ærend for å se hvordan en avis ble trykt. Han beskriver dette møte med blant annet:

..«Døren til trykkeriet stod oppe. Og forknytt med luen i neven gikk jeg inn. Ingen inne. Det var i middagshvilen. Maskinen stod der. Et av verdens syv underverker! Og settekassene. Det grå bly som ble til ord; for en musikk! Jeg trakk svertelukten inn for fulle lunger; balsam og myhra. Derfra stjal jeg meg inn på redaksjonskontoret — stod lenge og lyttet til Hyttelva som fosset og sang utenfor det oppslåtte vindu. I haspen larmet og slo vinden Og uten å vite hva jeg gjorde satte jeg meg på redaksjonskrakken — la hodet i hendene og lovet meg selv at livet skulde ikke være slutt før jeg en gang satt her som redaktør.»

Dette skulle gå i oppfyllelse 50 år senere. Utgivelsen av Fjell-Ljom ble stoppet av den tyske okkupasjonsmakt i 1943. Etter frigjøringen ble Falkberget spurt om han ville stå som ansvarlig redaktør for avisen i den vanskelige oppstartingsfasen, noe han takket ja til.

Under dette første besøk i Fjell-Ljom treffer han eieren og trykkeren:

«Da stod den virkelige redaktør Olaf O. Berg plutselig bak meg. Jeg tumlet forskrekket opp. Han grep en linial, trakk den ut og inn av venstre hånden og slo seg ned med det ene benet over stolryggen - spurte hvem jeg var og om hva jeg tenkte å bli i livet. Men jeg ble bare stående og vri luen min - uten å være istand til å gjøre rede for mine fremtidsmål.» .. .

Senere fremhevet Falkberget Olaf O. Berg som en nyttig veileder og læremester i skrivekunsten. Det var i ledige stunder ved gruven Falkberget skrev ned sine første «grennefrukter». Så snart han hadde fått noe ned på papiret gikk turen til Røros og Fjell-Ljom.

Den første fortellingen på prent kom i Fjell-Ljom 16. januar 1899, «Hytten ved Vesle-Klætten». Samme år har han et dikt «Paa ski» og en fortelling «Husmands-Inga» som går over tre av bladets nummer. I 1900 finner en ikke noe bi-

Fortsettelse side 4

John Solheims fond

John Solheims fond på tre millioner kroner sikrer den økonomiske framtida for Pressemuseet Fjeld-Ljom. Etter en storslått gave og to års iherdig arbeid begynte fondsstyret sitt arbeid fra 1. februar 2003.

Opptakten kom på pressemuseets årsmøte i 2001. Her kunngjorde John Solheims datter Anne Marie og hennes ektemann Kjell Ulrichsen at de ville gi to millioner til et fond for museet. På denne måten ville de hedre den markante pressemann og -historikeren (John Solheim døde i 1997).

Forutsetningen var at pressemuseet klarte å skaffe en million kroner til fondet. Tilbudet om den storslåtte pengegaven utløste spontan applaus i årsmøteforsamlingen. Samtidig påla det pressemuseets styre en stor utfordring og et stort ansvar.

Styreleder Stein Eilertsen og Jens Hystad påtok seg arbeidet med å skaffe den ene millionen. To år senere var de ved målet. Iført dress og overbevisende argumenter oppsøkte de en rekke mediebedriftsledere rundt om i landet. Responsen var god, og viser at mediebedriftene ser verdien av å ta vare på en viktig del av pressehistorien. De største bidragsyterne er Mediebedriftenes Landsforening med 300 000 kroner, de store aviskonsernene Schibsted, A-pressen og Orkla Media med 100 000 kroner hver, Norske Skog med 100 000 kroner, Posten Norge med 100 000 kroner og Adresseavisen med 50 000 kroner.

Fondet har som formål å sikre og støtte driften av Pressemuseet Fjeld-Ljom. Avkastningen kan brukes til formålet, etter søknad fra museets styre. Fondet forvaltes av et eget styre.

Anne Marie og Kjell Ulrichsen

Pressemuseet
Fjeld-Ljom.

I REDAKSJONEN: Tor Inge Mølmann, Arne Ingar Bækken og Stein Eilertsen.

TEKNISK PRODUKSJON: Jens Hystad, Carl Peter Løken, Tore Heitmann, Torbjørn Torgersen, Kåre Møller, Steinar Bakken, Ragnar Dahl, Rudolf Olsen og Tor Hermansen

Satt og trykt i bly i Pressemuseet Fjeld-Ljom.

Utgitt av: Falkberget-Ringen og Pressemuseet Fjeld-Ljom.

Jubileumsavis

Styret for pressemuseet Fjeld-Ljom er glad for å kunne bidra til markeringen av 125-årsjubileet for Johan Falkbergets fødsel med å utgi et spesialnummer av avisa. Siste gang ei avis ble produsert med det gamle sette- og trykkeriutstyret i pressemuseet var i forbindelse med Norske Avisers Landsforenings årsmøte på Røros søndag 20. mars 1994. I sin lange historie hadde lokalavisa aldri før kommet ut på en søndag !

Falkberget startet sin karriere som skribent i Fjell-Ljom, og han beholdt et nært forhold til Ljomen livet igjennom selv om hans politiske innstilling i voksen alder ikke gikk i samme lei som det venstreavisa sto for. Falkberget hadde et nært forhold til og var en flittig bidragsyter til alle avisene på Røros, men Fjell-Ljoms betydning for ham i oppveksten og i startfasen som skribent og forfatter bidro til at avisa inntok en spesiell plass hos Falkberget. Selv om mange norske forfattere har kombinert forfatterskapet med yrket som journalist og - eller avisredaktør, så står Falkbergets juornalistiske karriere i en særstilling både fordi han virket så mange år som journalist og mengden stoff han skrev. Falkberget mente sjøl at han hadde produsert mer som journalist enn som forfatter. Så fikk han da også Norsk Presseforbunds hederstegn i gull.

Styret i pressemuseet takker jubileumskomiteen og Falkberget-Ringen for samarbeidet med å skaffe stoff til dette spesialnummeret, og håper at utgivelsen av avisa vil bli til nytte i det videre arbeidet for både Falkberget og pressemuseet.

Johan Falkberget og Nobelprisen

Vi har ikkje sikre opplysningar om kva år første gong det kom forslag på at Falkberget var kandidat til Nobelprisen i litteratur. Ein har hørt tidleg på 1930-tallet. Etter krigen (1940 – 45) var han nok på forslagslista kvart år. «Me går ut frå at professor Richard Beck, Grand Forks, no som fyrr vil gjera framlegg um Falkberget». Høverstad: «— *framlegg um Nobelprisen til Falkberget, eg gjorde det kvart år inntil 1949».*

1948 var det signal som kunne tyde på at Nobelprisen skulle hamne på Rugeldalen, men prisvinnar vart Thomas Stearns Eliot, Storbritania. Etter at Torstein Høverstad hadde på det nærmaste avslutta arbeidet med «Hjertenes Nobelpris», starta han arbeidet for at Falkberget skulle få Nobelprisen i litteratur.

Den 16. oktober -49 skulle ei avsluttande samling for arbeidet med æregåva på Hotel Astoria. Torstein Høverstad bad inn 30 – 35 personar som hadde vore aktiv i innsamlingsarbeidet. I desse innbydingsbreva kjem Høverstad inn på ulike hendingar med «Folkegåva» og tilsetellingar på 70-årsdagen. I tillegg dette — sitat frå brev datert 9.10.49 til dr. Ragnar Svanstrøm, Norstedt og Søners Forlag: «*Dersom Det kongelege svenske Akademiet skynar kva tida krev av norderlanda idag, so gjev det Nobelprisen til denne merkelege livstenaren. Falkberget vil sjølvsagt koma til å gjeva prisen til eit sams norderlendsk uppsedingsformål. Og så går denne helsinga ut over verda og ber med seg bøkene til Falkberget. Det er denne typen som idag kan berga menneskja. Ikkje Johan Falkberget! Men den livstypen som han er ein framifrå målsmann for.*»

Hausten 1949 skreiv Høverstad mange, mange brev, 10, 15 opp mot 20 pr. dag. I dei aller fleste nemner han Falkberget og Nobelprisen. Til forfattar Ture Nerman, Stockholm, skriv han: «*Då eg tok upp arbeidet med ei nasjonal æregåve til Falkberget, stila eg vidare mot Nobelprisen. – Sigrid Undset skyna seg på litteratur. Ho sa ein gong at Falkberget burde ha Nobelprisen. Eg er sjølv sogegranskar og står inne for at det vil vera ei ære for eit universitet å gjeva Falkberget ein vitenskapeleg grad for hans sogegransking. Ingen diktar har i Noreg hittil som han modesamt grave soga fram or arkiv og forma ho ut som monumentalt diktarverk.*»

I 1949 vedtok Svenska Akademien nye reglar for kven som kunne koma med forslag på kandidatar til Nobelprisen. «*Etter dei nye reglane for rett til framlegg, har mange av oss mist denne retten.*» Etter dei nye reglane hadde forfattarforeningar, medlemmar av bestemte akademi, institusjonar og samfunn, noen professorar og eldre Nobel-prisvinnarar forslagsrett. Etter at Høverstad hadde fått melding om at kvalifiserte personar ville stå bak eit framlegg, skriv Høverstad ein søknad om Nobel--prisen til Falkberget. Søknaden er datert 25. januar 1950 og er stila til Det Kongelege Svenske Akademiet.

I føreordet til søknaden står det: «*Vedlagt har eg den ære å oversenda framlegg um at Johan Falkberget må få Nobel-prisen i litteratur for 1950. Samstundes legg eg ved uppropet um innsamlinga av den nasjonale æregåva til 70-årsdagen hans. Sidan eg har nemnt denne hyllinga i søknaden, må eg få leggja attåt, at som formann i Innsamlings- og Festnemnda, kjenner eg betre enn alle andre til kor samla folket stod ved dette høvet.*

Som medlem av Oslo Videnskapsakademi og medlem av Videnskabernes Selskap i Trondheim går eg ut frå at eg har rett til å koma med framlegg um den litterære Nobel-pris.»

Søknaden er på 1½ side A-4 ark. Litt frå søknaden: «*Eg held det for heilt uturvande å analysere diktinga hans til å støda denne søknaden. Til det er Falkberget for velkjend i Nordlanda. – Ingen norsk diktar har som Falkberget møkta gjennom personleg og slitsam arkivgranskning å trengja inn i ukjend soga og leggja resultata fram som livande, klassisk kunst. Det er her tale om sameining av vitskapeleg gjevnad, sjeldsynt intuisjon og skapande fantasi som er overlag sjeldsynt.*» Så er det i søknaden eit avsnitt om folkegåva og hyllinga på 70-årsdagen. «*Aldri har i Noreg so mange førande menn frå alle greiner av det samla åndslivet stade saman um å heidra ein einskild diktar. – Eg sender ikkje dette framlegget for skuld Falkberget eller Noreg. Dei treng ikkje Nobel-prisen. Det er norderlensk livskunst som blir rikare og når lenger, um Nobel-prisen i år går ut i verda i fylgje med diktinga til Johan Falkberget.*»

Søknaden var velforma, men til lite nytte. Ingen Nobel-pris! Men arbeidet heldt fram med nye forslag. Sitat brev desember 1952: «*Eg arbeider for Nobel-prisen til Falkberget. Eg har no kontakt med rett mange, serleg i pressa, som har mykje å segja, og alle er like interessera. Sume forfattarar og kritikarar er og med. – Morgenbladet og Arbeiderbladet har alt bore han fram som kandidat til Nobelprisen, og fleire blad kjem til å gjera det same nokso snart.*»

Neste frist for å koma med framlegg var 31. januar 1953. Ei «arbeidsnemnd» på fem personar fekk slikt oppdrag: 1 – å verka på det litterære råd av Norsk Forfattarforening so Falkberget får fleirtal der (d.e. minst 4 av 7), då blir innstillinga samrøystes for honom. 2 – styrkja hans posisjon i folket – serleg gjenom pressa. 3 — fyrebu eit samskriv med mange kjende namn, som vedlegg til framlegg um Falkberget, frå ein av dei som har rett til å koma med framlegg til Svenska Akademien. 4 – verka på svensk opinion, gjenom presse og på anna måte. Med i det litterære råd var: Paul Gjesdal, Arve Moen, Eugenia Kielland, Halldis Moren Vesaas, Inge Krokan, Rolf Thesen og Nils Johan Rud. «*Å få fleirtalet av dei til å innstilla Falkberget skulde vera råd.*» Arbeidsnemnda med Torstein Høverstad i føringa var ikkje skvetten av seg med omsyn til å bruke tid og krefter. Dei tok kontakt med personar av alle samfunnslag som kunne vera med på å påverke folk – i presse, politikk, kultur, embetsverk og undervisning. Brev, artiklar og kronikkar vart skreve og oppmoda skriveføre til å skrive – særleg her i Norge, men og i Sverige og Amerika. Ikkje minst var Høverstad produktiv. «Kongen er ikkje med, men elles startar eg frå toppen.» I tillegg til 10 – 20 brev per dag, skreiv han artiklar og andre innlegg til pressa. Noen med fullt namn. Andre med psevdonym som «Far» eller «Fjellgutt». Sitat frå «Far»: «*Ikkje vet eg hvem som mest fortjener Nobelprisen for sin diktning. Jeg vet bare at Johan Falkberget mere enn noen annen jeg kjenner burde ha den.*»

Kor mange som kom med framlegg om Nobel-prisen til Falkberget i 1953, veit ein ikkje sikkert, men mye tyder på at det kom ganske mange. Enkeltpersonar som hadde rett, kom med framlegg. Desse personane i Trøndelag sendte søknad datert 28. januar 1953: Ivar Skjånes (fylkesmann), Asbjørn Øvedås (dr. phil. rektor ved Trondh. Katedralskole), Ole Øisang (rektor), Sigurd Fjær (domprost), Harald Tord (redaktør), Arne Bergsgaard (dr. phil. rektor ved Noregs Lærarhøgskule, vicepreses i D. Kgl. Vitenskabers Selskab), Mally Skancke (form. Norsk Biblioteklag). Søknaden var velforma med god orden. Haken var at ingen av underskrivarane hadde rett til å koma med framlegg. Av den grunn vart denne søknaden meir til ugagn enn nytte. «Arbeidsnemnda til Høverstad» med kvalifiserte underskrivarar sendte søknaden før fristen gjekk ut. Skriv med grunngiing og liste med 48 namn med stand og stilling på toppen av norsk samfunnsliv «Vi vil herved få gi dette forslag vår varme tilslutning», vart ettersendt. Intenst arbeid!

Høverstad 4. mars 1953: «Eg trur det er en god von um Nobel-prisen til Falkberget. I minsto arbeider mange gode folk for det.»

Slik gjekk det altså ikkje. Til lite glede for dei som hadde gjort grundig arbeid for Johan Falkberget, kom det melding at Nobel-prisen for 1953 gjekk til Winston Churchill, Storbritania. Puff, sa det! Lufta gjekk ut av ballongen. Lite pene ord vart sagt og kom på papir. «Det blir nok ingen Nobel-pris på meg,» skreiv Falkberget etter at Halldor Kiljan Laxness fekk prisen i 1955. *Anders Sakrisvoll*

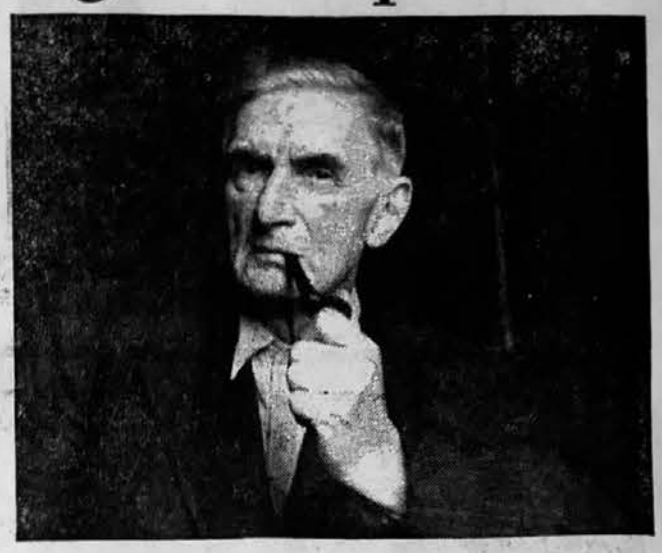

Johan Falkberget i Oslo 6. juli 1945 Foto: John Solheim

Rørosavisenes første år

Da Johan Falkberget ble født i 1879, hadde Røros hatt lokalavis i 11 år. 6. august 1868 kom Fjeldposten – Søndre Trondhjems Amtstidende – ut for første gang. Bak den sto Andreas Halvorsen, født i Oslo i 1816, utdannet som boktrykker. Han drev trykkerier i Oslo, Kristiansand og Horten før han søkte om kongelig bevilling for å få opprettet et trykkeri på Røros.

Efter de oplysninger som er bleven mig meddelte, skal der være Trang til at faa et Bogtrykkeri oprettet på Røros. Der findes nemlig intet Bogtrykkeri i hele Søndre Trondhjems Amt, og det maa saaledes være forbundet med ikke ringe ulemper saavel for det Offentlige som for Privatmand at faa trygte Saker utførde. Jeg vover derfor tro at Anlæggelsen af et Bogtrykkeri paa Røros vilde være i Jet Almindeliges Interesse, og håber derfor at den underdanigst ansøgte Bevilling naadigst tilstaaes mig.

Bevilling fikk han, og det fortelles at Halvorsen og familien hans kom landeveien til Røros sommeren 1868. I ei handkjerre hadde han ei gammel håndpresse og en del velbrukte typer. Utstyret installerte han i en gård på Flanderborg.

Om Johan Falkbergets foreldre var abonnenter, er usikkert. Avisa er ikke nevnt når Falkberget i Morgenposten i 1954 skriver om sine foreldres lesevaner: «Jeg er i grunnen vokst opp blant aviser, mor hadde alltid et kristelig ukeblad, det hun selv betalte av sine spareskillinger, min far ertzscheideren, som hørte til den mye lesende Østgaardsslekten, holdt Verdens Gang, Norske Intelligentssedler og Trondheimsbladet Folketidende, en tid også rabulistbladet Morgengryet.»

I tillegg til de nevnte, var Almuevennen og Fattig og Riig utbredt i Rørosdistriktet. Det var vanlig at flere familier gikk sammen om et abonnement. Fjeldposten ble ingen opplagssuksess. Avisa kom ut hver lørdag, kostet 72 shilling i halvåret og det sies at den hadde 150 abonnenter på det meste.

Fjeldposten var først og fremst et annonse og meldingsblad. Samfunnsspørsmål og debatt hadde liten eller ingen plass i spaltene. Lokalstoffet besto for det meste av meldinger fra Røros Kobberverk. Avisa tok selv bare unntaksvis politiske standpunkter.

Fjell-Ljom

Den neste avisa som kom ut på Røros skulle Johan Falkberget få et nært og spesielt forhold til. Ikke bare til avisa, men også til mannen som startet den og som var en sagnomsust redaktør i mange år. 8. januar 1886 ga Olaf Olsen (han endret senere navn til Olaf O. Berg) ut Fjell-Ljom for første gang. Navnet hentet Olsen fra ei diktsamling som ålbyggen Andreas Reitan ga ut i 1866. Som medredaktører fra starten hadde Olsen med seg Eilif Hofstad fra Ålen og Ole Strand fra Os.

Olaf O. Berg kom fra Fjeldposten, hvor han var ansatt som trykker. Andreas Halvorsen døde allerede i 1871. Hans kone og døtre drev avisa videre før et interessentskap ble dannet. I 1883 overlot interessentskapet utgivelsen til Berg. Han var ivrig venstremann, oppglødd på demokratiets vegne etter at parlamentarismen var innført. Dermed røk han snart uklar med de mer konservative kreftene i Fjeldpostens Interessentskap. De tok redaktøransvaret tilbake, mens Olaf O. Berg fortsatte som trykker. Han satte fart i planene om å starte egen avis. I tillegg til å bringe nyheter og informasjon, la Berg sterk vekt på at Fjell-Ljom skulle være et meningsblad, et forum for diskusjon. Og diskusjoner ble det. «Dra fram i lyset alt muggent og halvrått ent, la opplysningens klare lys skinne på det, så utenverdenen kan se styggedommen. Samfunnsstøttene, disse som i lange tider har gått og vært dydsmønstre, er rasende sinte på bladet og ønsker det dit pepperen gror, de går bare og venter på at den fattige djevel av en trykker skal gå på skakk, så de igjen skal få det rolig og fredelig. Herregud, så la dem leve i håpet da» skrev Olaf O. Berg.

I 1891 kjøpte Olaf O. Berg den tidligere snekkerfabrikken ved Hitterelva. Her i dette noe merkelig utseende huset, bygd ut i elva for å gi plass til vasshjul som kunne drive maskinene, holdt Fjell-Ljoms redaksjon og trykkeri til i over 80 år. Nå er det pressemuseum.

Fjell-Ljom begynte å komme ut samme år som Johan Falkberget begynte som vaskarryss ved Christianus Sextus. Gutten skulle snart bli kjent med den nye lokalavisa. Arngeir Berg og Rune Ottosen skriver i boka «Johan Falkberget som pressemann og politiker» at Fjell-Ljom var den første avisa han hadde klare minner om fra barndommen. Morbroren var svaksynt etter en sprengningsulykke, og det var Johans oppgave å lese Fjell-Ljom høyt for onkelen. Dette ble starten på et nært forhold som varte livet ut for Falkberget. I Fjell-Ljom fikk han sin første artikkel på trykk, her ble han veiledet i skrivekunst og journalistikk av Olaf O. Berg, og her ble dikterer. redaktør en periode for å hjelpe Fjell-Ljom i gang igjen etter andre verdenskrig. Dette skriver Hans Svenne mer om i en annen artikkel i denne avisa.

Dovre

Johan Falkberget var mest knyttet til Fjell-Ljom, men han bidro også til de andre avisene som kom ut på Røros. Seks år etter at Fjeldposten gikk inn, kom det ut ei ny konservativ avis på Bergstaden. Konservative krefter ønsket en motvekt mot radikale og i deres øyne usømmelige Fjell-Ljom Initiativet ble tatt av stortingsmann L. Hektoen på Tynset, presten Jervell på Tolga og skoginspektør Saxe på Røros. 20. juni 1894 kom Dovre ut for første gang, med undertittelen «Moderat Blad for Røros, Østerdalen og Gulddalen».

Fra første nummer sakses følgende fra programerklæringa: «Det som bringes fram for offentligheten må være sannheten. Man har sett nok av at en lokalavis bærer frem noe som kun tjener til å sette vondt blod og såre, delvis fordi saken fremstilles så ensidig at sannhetens grense går temmelig nær, og blir delvis usannhet. Det går dog an å fremstille motstridende anskuelser som dannede mennesker», skrev Dovre med klar adresse til Fjell-Ljom.

Avisa skiftet ofte redaktører fram til 1901, da Henrik Grønn tok over

Pressemuseet Fjeld-Ljom — En kort historikk

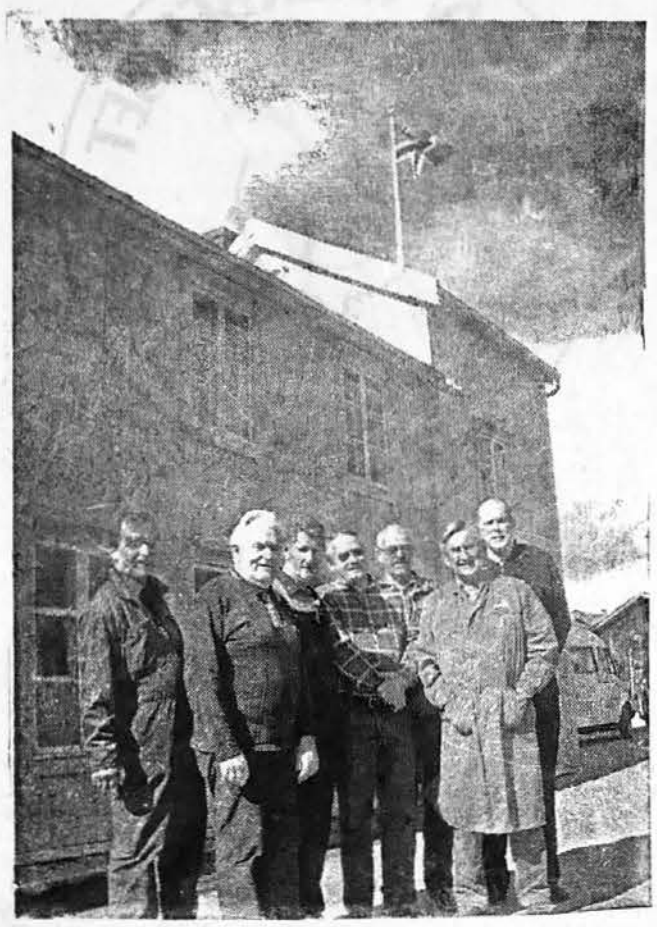

Dugnadsgjengen samlet utenfor pressemuseet i april 2004. Fra venstre Tore Heitmann, Farsunds Avis, Torbjørn Torgersen, tidl.Agder Avis i Flekkefjord, Tor Hermansen, tidl. Aftenposten, Jens Hystad, Sunnhordland på Stord, Carl Peter Løken, tidl. Indre Smaalenenes Avis på Mysen, Rudolf Olsen, tidl. Aftenposten og Stein Eilertsen, Adressa-Trykk. Steinar Bakken, Adressa-Trykk og Ragnar Dahl var ikke tilstede da bildet ble tatt.

Jeg steg inn gjennom den gamle døren og ble stående som fjetret. Det var gamle Gutenberg som møtte meg i døren.

Slik beskrev John Solheim sitt første møte med Fjell-Ljoms gamle og vindskeive avishus ved Hitterglia. Det var sommeren 1980, og avismannen og pressehistorikeren Solheim var opprømt. Han dro sporenstreks til daværende ordfører Erling Sven Busch og la fram tanken om et pressemuseum.

Dette var opptakten til Pressemuseet Fjeld-Ljom, og det begynte å haste med å redde bygningen og utstyret. Lokalene var preget av forfall. Via kommunen ble det satt ned et interimstyre som fikk som sin første oppgave å sette i verk en redningsaksjon. Det ble gjort en del nødvendige arbeider for å hindre ytterligere forfall og skader. Så ble det satt i gang et nokså intensivt arbeid for å skaffe penger. I mellomtida forskutterte Røros-museet kjøpesummen på bygningen. Både offentlige organer, private bedrifter og privatpersoner bidro, og arbeidet med å sikre bygningen kunne starte for alvor. Tak og vinduer ble prioritert. Både da og senere er vedlikeholdsarbeider utført i samarbeid med museumsfaglig ekspertise. — 14. november 1986 ble pressemuseet offisielt åpnet, samtidig som 100-årsjubileet for Fjell-Ljom ble markert.

I de første 10—15 åra etter at John Solheim lanserte ideen om et pressemuseum var storparten av innsatsen konsentrert om tunge vedlikeholdsoppgaver, og økonomien var hele tiden begrensningen. Styreleder gjennom denne perioden var Arne R. Dahl. Han gikk av i 1995 og hadde da 15 år bak seg i styret. Interimstyret ble for øvrig avløst av en venneforening i 1991.

Utstyr og gjenstander er gitt til museet fra fjern og nær. Etterhvert ble det en oppgave å avgrense tidsepoken som museet skal representere. Styret har konkludert med at museet skal framstille avisproduksjon i bly. At maskinene befinner seg i sitt opprinnelige miljø gjør Pressemuseet Fjeld-Ljom enestående i Norden.

Sentralt i pressemuseet står dugnadsgjengen, som er fagfolk på den tekniske delen av avisproduksjonen i «blytida». Den gamle teknikken er ute av bruk forlengst, men en gruppe entusiaster fra sør og nord, øst og vest i landet holder kunnskapen vedlike. Siden 1990 har de vært samlet på Røros en eller to ganger i året for å pusse maskinene og sørge for at de fungerer. Vel vitenede om at kunnskapen om avisproduksjon i bly er i ferd med å forsvinne, arbeides det med å dokumentere bruken av maskinene.

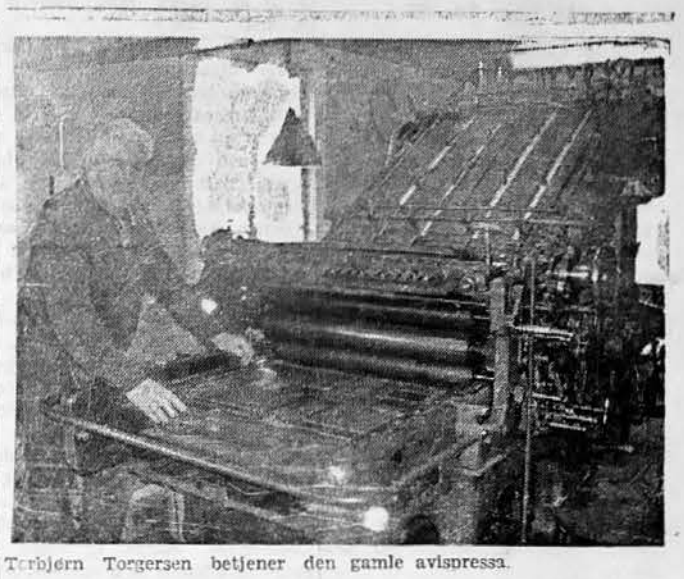

Torbjørn Torgersen betjener den gamle avispressa.

At dugnadsgjengen fortsatt er oppegående, er denne avisa et bevis for. Den er i sin helhet produsert på gammelmåten, og de aller fleste av arbeidsoppgavene er utført i Fjell-Ljoms gamle avishus. Det sier noe om hvilket klenodium Røros har i dette særpregede avishuset.

Det nåværende styret i pressemuseet består av Stein Eilertsen, leder. Arne Inger Bækken, Jens Høgsten.

Bli MEDLEM

Eneltpersoner, bedrifter, lag og foreninger kan være medlemmer i Pressemuseet Fjeld-Ljom. Nåværende kontingentsatser er som følger: Personlige medlemmer kr. 150, lag og eller foreninger kr. 350 og bedrifter kr. 750,-.

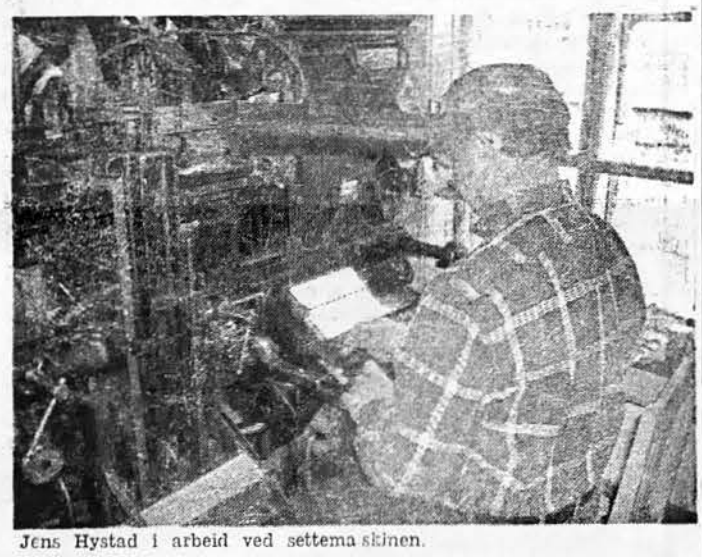

Jens Hystad i arbeid ved settemaskinen.

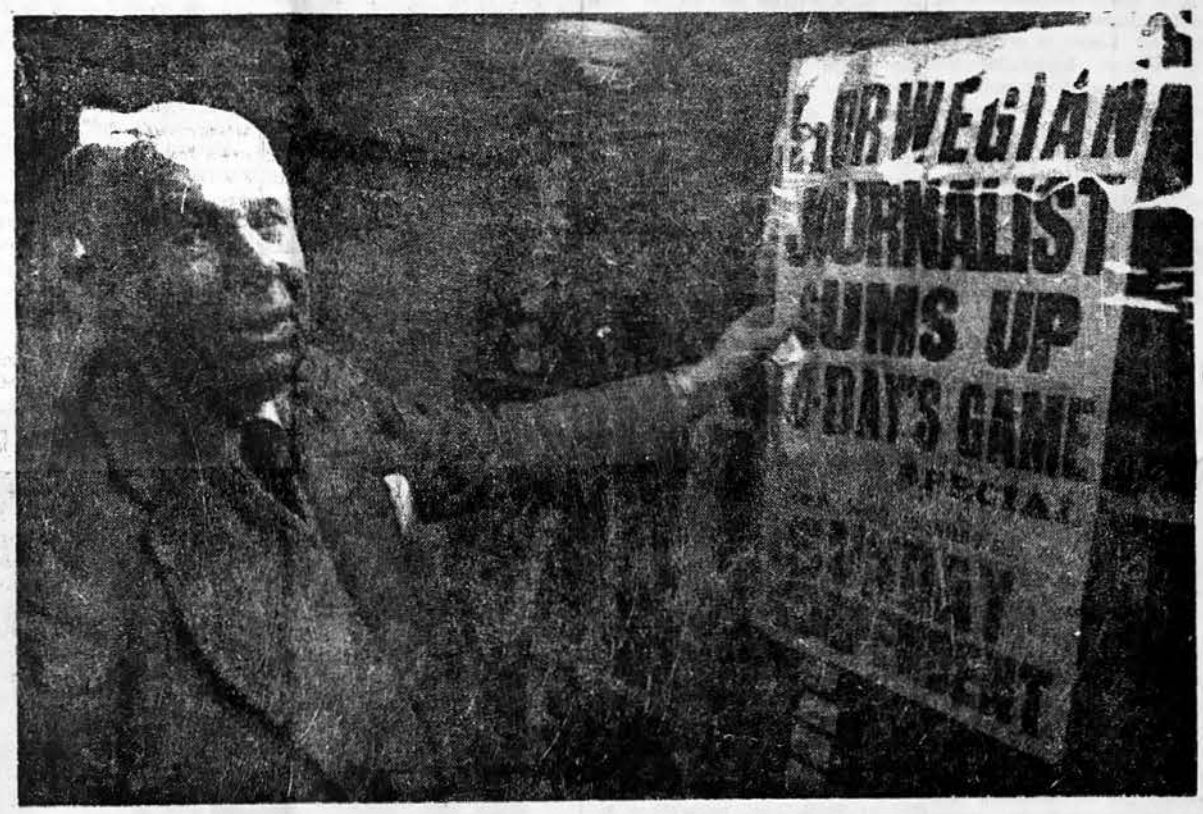

«Pressemuseets far», John Solheim.

både som eier og redaktør. Fra da av var Dovre uløselig knyttet til ham. Grønn støttet partiet Frisinnede Venstre, som etter hvert gled sammen med Høyre. Han fulgte imidlertid ikke sitt parti i ett og alt, men tok sjølstendige standpunkter som av og til gikk på tvers av partiets meninger.

Dovre er den eneste avisa på Røros som har kommet ut hver dag. Grønn foretok dette eksperiment fra 1. januar 1905, og det gikk ikke særlig bra. Postgangen var ennå ikke godt nok utbygd. På bygdene fikk ikke folk posten oftere enn annenhver dag. Forsøket med dagsavis varte derfor bare ett år og fra 1906 kom avisa igjen ut tre ganger i uka.

Dovre ble et offer for de dårlige økonomiske tidene i 20-åra. I 1923 måtte Grønn innskrenke utgivelsen til to ganger i uka. Men vanskelighetene fortsatte, og ved årsskiftet 1926/27 kom siste nummer av avisa.

Breidablikk

I 1880-åra gikk den frilynte ungdomsbevegelsen som en farsott over landet. Det ble dannet lokallag i mange bygder, og under et stevne på Os i 1893 ble det stiftet en paraplyorganisasjon for ungdomslag i Nord-Østerdøl, Røros og Gauldalen. Laget fikk navnet Breidablik. Året etter vedtok laget å starte ei avis. Den fikk navn etter laget og første nummer kom i februar 1895. Redaktør var en ung mann ved navn Magnus Hamlander. Han var da bare 17 år og arbeidet i Fjell-Ljom.

Breidablikk ble nærmest drevet på frivillig basis, og kom ut en gang i uka. Bladet vant stor popularitet også utenfor fjellregionens grenser. Mange av bidragsyterne enten var eller ble kjente forfattere eller diktere. Blant dem var Arne Garborg, Johan Bojer, Sven Moren, Jacob Breda Bull, Anders Vassbotn, Olav Duun og Anders Hovden. Fram mot århundreskiftet var Breidablikk velkjent i ungdomslagskretser over hele landet.

Johan Falkbergets navn er ikke kjent fra Breidabliks spalter. Det kan ha sine naturlige årsaker. Ifølge Hans Svenne leverte Falkberget sin første fortelling til Fjell-Ljom i 1899, «Hytten ved Veslekletten». Breidablik gikk inn allerede året etter. Bladets og ungdomslagets økonomi var skral, og i lengden var det vanskelig å drive bladet bare på offervilje. Kanskje Falkberget rett og slett ikke rakk å debutere i ungdomsavisa?

Breidablik ble tatt opp igjen i to perioder tidlig i århundret. Først fra 1907 til 1910, senere fra 1914 til 1920, uten at det lyktes å oppnå samme popularitet og kvalitet som i glanstida på 1890-tallet. Breidablik ble trykt i Fjell-Ljoms, senere i Dovres trykkeri.

Mauren/Arbeidets Rett

Berg og Ottosen skriver i boka «Johan Falkberget som pressemann og politiker»: En lys vårkveld i 1906 stod JohanFalkberget med lua i handa for an daværende redaktør i Fjell-Ljom boktrykker Johs. Iv. Ødegaard og ba om attest. Stillingen som redaktør i arbeideravisa i Ålesund, Nybrot, var utlyst.»

Falkberget søkte og fikk stillinger og dro til Ålesund. Johs. Iv. Ødegaard, som skrev attesten, var på samme tidspunkt sterkt involvert i planene om å starte ei arbeideravis på Røros.

Arbeiderpartiet fikk tidlig en sterk stilling i gruvesamfunnet Røros. Den første arbeiderforeninga ble stiftet i 1889. Hyttearbeiderne og gruvearbeiderne startet hver sin fagforening i 1897. Ved flere anledninger ble det diskutert å starte ei arbeideravis på Røros, og i 1906 ble det satt fart i planene. Boktrykker Johs. Iv. Ødegaard var en sentral skikkelse i dette sammen med arbeiderhøvdingen Ole Guldal og skribent og debattant Ole Grøtådal.

Mauren kom ut med første nummer 16. januar 1907. Avisa var i starten eid av Røros Arbeiderparti og partistyret hadde det formelle redaksjonelle ansvaret. I praksis var det Johs. Iv. Ødegaard som både redigerte og trykte avisa. I den spede starten kom den ut en gang i uka, hadde omkring 300 abonnenter og kostet 55 øre kvartalet.

Nye arbeidskonflikter omkring 1910 gå Arbeiderpartiet og avisa økt oppslutning. Ole Grøtådal syntes antakelig at avisa var blitt for stor til å hete Mauren, og foreslo et nytt navn – Arbeidets Rett. Navneforslaget ble vedtatt på årsmøtet i 1911. Året etter var det klart for ny utvidelse, da partilag og fagforeninger i Nord-Østerdalen og Gauldalen ville med i aviseforetaket. Det ble vedtatt å gi ut avisa tre dager i uka, kjøpe ny presse og annet teknisk utstyr. Avisa var nå eid av et 20-talls foreninger, som hver garanterte for et visst antall abonnenter. I 1913 ble staben utvidet. Hjalmar Waage ble redaktør mens Johs. Iv. Ødegaard fortsatte som faktor og trykker. I april samme år kom den nye pressa i drift, og på denne pressa ble Arbeidets Rett trykt helt fram til 1970. I 1917 kjøpte avisa Foslandgården på Nilsenhjørnet. Halvdelen ble overdratt til Røros Arbeiderparti som blant annet drev kafe i huset. I de neste 50 årene ble gården ofte kalt «den røde gården på Nilsenhjørnet».

Waren Sardne

15. januar 1910 kom nok ei avis ut på Røros. Waren Sardne er samisk og betyr «budskap fra fjellet». Mannen bak avisa var Daniel Mortensen som i en periode var en av samenes fremste talsmenn her i landet. Han tok initiativ til Sør-Trøndelag sameforening som ble stiftet i 1907. Fra Femundsmarka redigerte han Waren Sardne. Avisa kom ut en gang i uka og ble trykt i Johs. Iv. Ødegaards trykkeri, senere i Arbeidets Rett. Daniel Mortensen ville bruke avisa til å verne om reindriftnæringens interesser og tale deres sak overfor myndighetene. Likestilling med landets øvrige befolkning var et krav som ofte ble tatt opp i spaltene. Avisa var også preget av redaktørens kristne livssyn.

Opplaget nådde nesten 400 eksemplarer, men stagnerte. Abonnentene bodde spredt, og det kunne være vanskelig å få avisa fram til alle. I 1910 var de 200 abonnentene spredt på 90 forskjellige poststeder. Ved årsskiftet 1913/14 måtte Mortensen gi opp aviseforetaket. Han flyttet senere til Røros, og syslet med planer om å starte opp igjen Waren Sardne. I 1922 kom avisa ut på nytt, med utgivelse to gangeer i måneden. Da Daniel Mortensen døde i 1924, tok sønnen Lars Danielsen over. I likhet med Dovre og Breidablik overlevde ikke Waren Sardne de økonomiske nedgangstidene i 20-åra. Siste nummer kom ut høsten 1927.

Den lille gruvebyen hadde en rik avisflora tidlig på 1900-tallet. Omkring første verdenskrig hadde byen tre avistrykkerier som ga ut fem aviser. T av dem overlevde krisetidene i det neste tiåret, og skulle føre de rike lokalavistradisjonene videre.

Arne Ingar Bækken

Johan Falkberget — *70 års-dagen og halskjede*

Torstein Høverstad, formannen i Innsamlingsnemnda for «æregåva», tok i juni 1949 ein tur over til Amerika. Han reiste rundt i Midt-Vesten. Reisa var for å samle inn pengar til «Folkegåva». Målgruppa var ættlingar av utvandra nordmenn. Høverstad tok kontakt med organisasjonar og enkeltpersonar. Det vart arrangert samankomstar. På slike samankomstar – står det – at Høverstad tala til forsamlingar på over 10.000. Høverstad gløymde ikkje ærendet sitt. Han la ikkje skjul på at han hadde som ønske at «Det norske Amerika» skulle samle inn til eit gull halskjede. Til dette halskjedet skulle det bli laga og festa ein nokkel – «kjedenokkelen». Denne nokkelen skulle passe til ein bankboks i Aker Sparebank. Der skulle «æregåva» vera å finna.

Etter heimkomsten frå Amerika-turen og Høverstad hadde fått klar melding om at pengar til halskjedet var samla inn – og vel så det, gjekk Høverstad til Falkberget og fortalte om gull halskjedet. Falkberget hadde sagt at det ville han gi til museet på Røros. Da hadde Høverstad svara: «*Du kan berre våga det! Kjeda skal fylgja ætta*»

Under feststunda i Universitetets Aula den 30. september vart gullkjedet med nokkelen lagt kring halsen på Johan Falkberget. Det var kjerke- og undervisningsminister Lars Moen som hadde fått dette oppdraget. Lars Moen brukte orda «Hjertenes Nobelpris» om gåva.

Fire dagar etter 70-årsdagen feira Anna og Johan gullbryllup på Hotel Astoria, Oslo. Under feststunda hadde Falkberget kome til Høverstad og sagt: «*Anna vil gjerne ha halskjedet. Får eg lov å gje det til henne?*» Høverstad svara: «*Kjedet høyrer til deg og ætta, og ingen har større rett til å bera det enn hennel*». Under feiringa av 50-års ekteskap heldt Johan ei tale for si kjære Anna. Høverstad skriv: – «*For ei gripande tale han heldt for kona si om kvelden da han la kjeda um halsen hennar*».

Vi kjenner ikkje til kor dette gullhalskjedet er i dag.

Anders Sakrisvoll

Falkberget og Fjell-Ljom

Fortsettelse fra side 1

drag av Falkberget i bladet. Men året etter i 1901, har han en lengre fortelling «Mod lys og grav» ferdig i manuskript. Den var for omfangsrik for «kjelleren». Falkberget hadde nok et lite håp om å få utgitt denne i bokform, men redaktør Storeng og Olaf O. Berg i Fjell-Ljom tilbød seg å la den gå i bladet som utklippsfølgjetong. Og slik ble det. Samtidig med at følgjetongen starter skriver Olaf Storeng i bladet 26 april:

«Johan Falkberget har skrevet en god del før her i bladet, så hans navn tør være kjent blant leserne. Det er noe inderlig og ekte ved det han skriver, samtidig som det er noe av livets dystre alvor. Dette er et preg som også denne fortellingen er stemplet uten at den lider noe ved det. Den er god og skal herved anbefales leserne på det beste.»

I 1902 får Falkberget sin første bok utgitt på Røros. Han debuterer som forfatter. Olaf O. Berg våget å la «Naar livskvelden kjem» komme ut som et sevlstendig verk. Dermed tok Falkbergets forunderlige vandring i norsk forleggerverden til. .

Den 5. mai skrives det i Fjell-Ljom «Av Johan Falkberget utkommer om kort tid en liten landsmaalsfortælling: «Naar livskvelden kjem» Forteljing. Boken er trykt hos Olaf O. Bergs bogtrykkeri. og utgis på forfatterens forlag. Boken er på 16 sider, koster 40 øre og fås kjøpt i Amneus boghandel hos Olaf O. Berg og hos forfatteren.

I et brev nevner Falkberget : *«Livskvelden» er skrevet i Stor-brakken på Kongens gruve, som hyste eit halvt hundre mann og to finnlerdere .... Ingen ville kjøpe «Livskvelden» de foretrakk «Anakken», den kostet bare det halve».*

Det er Berg som tar påseg den økonomiske risikoen ved bokutgivelse. Noe stort salg ble det ikke. boken ble for det meste liggende usolgt. Amneus bokhandel averterer boken i Fjell-Ljom sommeren 1905, nedsatt til halv pris.. Tidlig på året 1903 kom Falkbergets andre bok ut på Fjell-Ljoms forlag.. Omslagstegningen til boken «Bjarne» som kostet 80 øre, var tegnet av skoginspektør Ludvig Saxe. Han fikk 2 kroner av Fjell-Ljoms eier for tegningen. Som med den første boken hjelper Olaf Storeng i Fjell-Ljom Falkberget med «Bjarne».. Retter litt på språket og ortografien og lager et trykkmanus. Falkbergets biograf og venn Einar Døhl forteller:

«Våren 1914 ble jeg ansatt som journalistlærling i Fjell-Ljom. men «mannen med pengeskuffa», forretningsfører Ole Strømmevold fant snart ut at journalisten måtte kunne rekke over noe mer enn å skrive små lokalhistorier.

Strømmevold skulle blant annet skaffe bedre plass for avisens papirlager, og så ble jeg satt til å rydde lemmen over vedskjulet. Arbeidet falt lett for så vidt. Huset var bygd over Hitterelva, og rasket på lemmen kunne bare styrtes ut gjennom en luke .. elva gikk flomdiger og tok unda i en fart . I den innerste kråa støtte jeg på en nedsløvet papirhaug som jeg kom til å se nærmere på. Det var et par hundre eksemplarer av Falkbergets «Bjarne» - ufalset, og med omslag ferdig til å bli satt på. Jeg gikk til Strømmevold: - Hvor skal jeg gjøre av restopplaget av «Bjarne»? Skyss det på elva, så er vi kvitt det - fikk jeg til svar. Ordren ble etterkommet, men jeg fikk et par søvnløse netter like etterpå».

Men noen eksemplarer må ha overlevd på trykkeriet. Når pressemannen og boksamleren Olav Myhre henvendte seg til Fjell-Ljoms redaksjon våren 1921 om kjøp av overliggende bøker fra trykkeriet får han til svar:

«TIL MYRES PRESSEBYRÅ.
KRISTIANIA.

..Det har desverre hittil vært meg umulig at opdrive mer end et eksemlp. av «Digte», og det er vel vanskelig at få tak i flere. Jeg sender dem som pakkepost idag:
1 eksempl. av Hauklands «Digte» kr 10,- 1 eksempl. av «Naar livskvelden kjem kr. 5,-. 8 eksempl. av «Bjarne» kr. 40,-.
RØROS 18. mars 1921
Ærbødigst: Kr. Floor

P.S. Av Johan Falkbergets bok «Bjarne» kan jeg skaffe nogen få eksempl. til, men forfatteren ser helst at boken ikke kommer i handel. DS.»

Idag er Falkbergets to første bøker «Naar livskvelden kjem» og «Hjarne» svært sjeldne og ettertraktet blant samlere.

Falkberget kom nå oftere til redaksjonen i Fjell-Ljom med stoff, noe ble tatt inn i bladet. men ting ble også refusert. Han skrev flittig i ledige stunder og hadde senhøstes 1903 tått ned på papiret en rekke «skitser og sagn» som han håpet kunne bli til en ny bok.

Olaf O. Berg hadde på den tid solgt og trukket seg ut av Fjell-Ljom, og de nye eierne advokat Ivar Bergau og Olaf Storeng var ikke så interessert. De første bøkene til Falkberget lå fortsatt for det meste usolgt, og hadde brakt tap for bladet. De kunne strekke seg til å trykke stoffet som følgjetong. Og slik ble det Den 30. mars 1904 startet «Moseflyer». Skitser og sagn». Falkberget hadde også manuskriptet til fortellingen «Vaarsus» liggende. Det skulle bli på Ingv. Scheides Forlag i Trondheim hvor «Vaarsus og «Moseflyer» kom ut i bokform i 1905.

Selv om Fjell-Ljom ikke så seg tjent med å utgi Falkbergets «bøker» dukket det ofte opp bidrag av Falkberget i bladet. Artikler, fortellinger, nekrologer, dikt m. m. Han fikk også innpass i andre aviser. særlig arbeideravisen Social-Demokraten benyttet seg av Falkberget. I ettertid ser en at han kombinerte forfatterskapet med yrket som journalist-redaktør. Han har også uttalt at han har *«produsert mer i «gjesterollen» som* journalist enn som forfatter».

Falkberget var stolt over å være journalist eller «bladmann» som han likte å kalle det. I ettertid ser vi omfanget. Kulturkommentarer, innen- og utenrikskronikker, intervjuer, deltager i debatter til vitale spørsmål i tiden, komunestyrereferater m. m. Sannsynlig har han fått på trykk over 7000 bidrag, til døgsaviser, tidsskrifter. blader, en voldsom produktivitet.

Det var til Fjell-Ljom Falkberget var nær knyttet, men han leverte også bidrag til de andre bladene på Røros. Blader som Breidablikk Dovre g Waren Sardne. Da arbeideravisen Arbeidets Rett startet på Røros var Falkberget med fra første stund, og gjennom årtider skulle denne avisen ved siden av Fjell-Ljom nyte godt av forfatterens omfattende skribentvirksomhet.

Falkberget begynte tidlig å hevne seg på sitt «skriftlige» arbeide. Da avisen «Nybrott» i Ålesund i 1906 søkte etter redaktør mente han seg kvalifisert til stillingen. Men en attest måtte han ha Han gikk til daværende redaktør av Fjell-Ljom, boktrykker Johannes Iv. Ødegaard, og attest fikk han.

«Herr Johan Falkberget har i lengere tid og med adskillig hell virket som tilfeldig medarbeider i Fjell-Ljom....»

Redaktørstillingen i «Nybrot» ble av kort varighet. I 1907 går avisen inn.

Fjell-Ljom — Falkbergets avis fremfor noen. Han forble trofast til Fjell-Ljom som hadde trykt hans første pennefrukter og hjulpet han på veien. Fra og med 1902 og fremover leverte han flittig stoff.

1 april 1913 med utgivelsen av romanen «Eli Sjursdotter» startet Eli-feiden. En het debatt som ble ført i avisens spalter fra mai til februar året etter.

Fra året 1922 ser man oftere bidrag av Falkberget. Han hadde flyttet hjem til Rugeldalen og kom nærmere avismiljøet på Røros. Årene fra 1945 til 1960 skriver han flittig i avisen. I 1947 finner en hele 41 signerte bidrag som oftest J.F.

I 1925 begynte Olav Kvikne i avisen som redaktør sammen med O. Strømmevold. Fra 1934 eneredaktør. Han skulle bli en svært god venn med Falkberget. Kvikne som oftest signerte sine ting i avisen med «Valo» holdt sine lesere oppdatert på hva som rørte seg rundt forfatteren, om hans bøker, hva andre aviser og blader i inn og utland skrev om ham, kom fort på trykk i Fjell-Ljom.

Hvordan hadde Johan Falkberget utviklet seg som forfatter uten hjelp fra Fjell-Ljom? En kan også spørre: Hvordan hadde Fjell-Ljom utviklet seg uten Johan Falkberget?

Hans Svenne

Opera!

Den Norske Opera vil i november 2005 sette opp Den fjerde nattevakt» som helaftens forestilling. Dette blir et utdrag av «Den fjerde nattevakt». Komponisten heter Gisle Kverndokk mens Ivar Tindberg står for librettoen. Solistene blir følgende tre sangere: Hege Høisæter, Frode Olsen og Ketil Hugaas.

Under Vinterfestspill i Bergstaden i mars 2005 vil Den Norske Opera presentere en smakebit av operaen. Gled dere til neste års operabegivenhet!

Ragnar Dahl

På årsmøtet i Pressemuseet Fjeld-Ljom 24. april 2004 gikk Ragnar Dahl ut av styret etter mange års innsats.

Etter at Dahl i årene 1968 – 1973 var disponent i Aktietrykkeriet – Oslo, ble han ansatt som teknisk rådgiver i Norske Avisers Landsforbund fra 1973. Han virket i denne stillingen til han ble pensjonist i april 1995.

Ragnar Dahl ble via John Solheim delaktig i interimsstyrets arbeid med pressemuseet fra 1986. For å redde det tekniske utstyret i Fjeld-Ljom var det nærliggende for John Solheim å hekte tak i teknisk rådgiver i NAL. Sammen med Jens Hystad fikk Dahl senere ansvaret for å sette sammen en dugnadsgjeng med kompetanse til å sette maskinene i operativ stand og vedlikeholde disse. Dugnadsgjengen hadde sin første arbeidssamling i Fjeld-Ljom 31.mars 1990, og Ragnar Dahl har siden vært med i dette arbeidet i alle år fram til nå.

En minst like stor innsats har Ragnar Dahl ytet i styrearbeid for pressemuseet. Da venneforeningen ble dannet i januar 1991 ble han sekretær i styret, og i perioden 1997 – 2000 var han leder av venneforeningen. Fra år 2000 og fram til årsmøtet i år var han igjen sekretær. Styret er takknemlig for det store arbeidet han har utført i sitt engasjement for pressemuseet. På årsmøtet i år ble han hedret med pressemusets gullnål overrakt av styreleder Stein Eilertsen.

Valgerd i Fjeld–Ljom

La kulturminister Valgerd Svarstad Haugland gjestet Røros under Vinterfestspillene, la hun også inn et privat besøk i Pressemuseet Fjeld-Ljom. Der fikk hun kvalifisert guiding gjennom vår lokale trykkehistorie av Kåre Møller. Møller hadde møtt opp i god tid og fått varme på blysatsen. Dermed kunne han overrekke statsråden et originalt og artig minne fra besøket.

Johan Falkberget og John Solheim

Pressemuseets far, John Solheim, var født 25. april i 1910. Han begynte som lærling i Morgenbladet tidlig på 30-tallet samtidig som han studerte filologi. Selv om han tok ei akademisk utdannelse (med tysk, engelsk og fransk) visste han hele tiden at det var journalist han ville bli, så han. Bortsett fra et kort vikariat i Tidens Tegn før krigen, var han i Morgenbladet (og i noen år i Morgenposten) fram til 1964 da han gikk over i forlagsbransjen. Deretter redigerte han Norske Avisers Landsforbunds informasjonsorgan «Dagspressen» inntil han førtidspensjonerte seg i 1976. Han var da allerede blitt engasjert i arbeidet med opprettelsen av et norsk pressemuseum. Solheim arbeidet utrettelig for å forhindre at ytterligere arkivalier i norsk dagspresse gikk tapt. Han kom til Røros i 1980 for å skaffe rede på arkivaliene etter den konkursrammede avisa Fjell-Ljom, og fant da et helt avishus som måtte bevares. Slik ble han initiativtaker til Norges (ja, Nordens om ikke Nord-Europas) eneste museum med komplett maskinelt utstyr fra før fotosatsens tid, – alt samlet i sitt opprinnelige miljø.

Norsk Pressehistorisk Arkiv ble for øvrig på 80-tallet overført til Riksarkivet på Kringsjå i Oslo. John Solheim døde 25. juli 1997.

John Solheim og Johan Falkberget sto hverandre nær på tross av en vesentlig aldersforskjell. Solheim korresponderte i sin tid både med Falkberget, Mikkjel Fønhus og Olav Duun, og denne korrespondansen er overlatt til Universitetsbiblioteket i Oslo. Korrespondansen mellom Solheim og Falkberget som UB har i sin varetekt, strekker seg fra 1942 til 1963. Samlingen inneholder ca. 100 brev fra Falkberget til Solheim og noen få brev fra Solheim til Falkberget.

Solheim var flere ganger på Ratvolden og intervjuet dikteren, og de hadde mange treff i forbindelse med Falkbergets Oslo-besøk.

I samtaler med John Solheim utover på 80-tallet unnlot han aldri å nevne sin store beundring for forfatteren, journalisten og mennesket Johan Falkberget.

T.I.M.

JOHAN FALKBERGET
1879 • 125 år • 2004

FALKBERGET-DAGER

30. SEPTEMBER – 3. OKTOBER 2004

TORSDAG 30. SEPTEMBER

14.00 Markering ved Falkberget-statuen (ved jernbanestasjonen). Medlemmer av Røros Janitsjarorkester. Tale v/fylkesmann Kåre Gjønnes.

15.00 Åpning av Falkberget-seminaret i Storstuggu. Hovedtema for seminaret er *«Falkbergets verdisyn»*.

15.15 Lektor Sturle Kojen: «Johan Falkberget som sosialist og arbeiderdikter».

16.30 Professor Vigdis Ystad: «Historie og verdisyn i Johan Falkbergets romaner. - Kaffe.

18.00 Professor Otto Hageberg: «Johan Falkberget - venen og hjelparen».

20.00 *«Den fjerde nattevakt»* i regi av Isegran Kultur. En forestilling med to skuespillere og én musiker. Varighet ca. 50 min. *Åpen publikumsforestilling.* Billetter kr. 100,-. Salg ved inngangen.

FREDAG 1. OKTOBER

09.15 Direktør i NORLA Kristin Brudevoll: «Arbeidet for norsk litteratur i utlandet».
Kort presentasjon ved Uqnius Mikucionis – oversetter fra Vilnius, Litauen. Ilze Kacevska - forlagssjef og oversetter fra Riga, Latvia. Eha Vain - oversetter, journalist og medarbeider ved Nordisk Ministerråds kontor i Tallinn, Estland.

10.45 Professor Per Thomas Andersen: «Den edle malm. Falkbergets litterære legering». - Kaffe.

12.15 Førsteamanuensis Rolv Nøtvik Jakobsen: «Høyt og lavt. Frå embetsmann til vitne. Presteframstillingane sin rolle i Falkbergets bergmannsteologi».

13.30 Lunsj.

15.00 Oppsummering v/professor Leif Mæhle. Paneldebatt under ledelse av prof. Leif Mæhle. Seminardeltakerne får høve til å stille spørsmål til panelet.

17.00 «Den fjerde nattevakt» i regi av Iregran Kultur. Forestlling kun for Falkbergetseminaret.

21.00 Filmen «An-Magritt» går på Roros kino (i Storstuggu). Åpen publikumsforestilling. Billettpris kr. 60,-.

LØRDAG 2. OKTOBER

09.15 Historiker og forfatter Harald Berntsen: «Om Johan Nygårdsvold og Johan Falkberget».

10.30 Generalsekretær i Norsk Presseforbund Per Edgar Kokkvold: «En soldrøm i trykksverte. Johan Falkberget som pressemann».

12.00 Lunsj.

13.00 Avreise med buss til Ratvolden og dikterloftet på Falkberget. Buss og adgang på Ratvolden inngår ikke i seminaravgifta.

16.00 Bussen returnerer til Røros.

16.30 Filmen «Eli Sjursdotter vises på Røros kino. (Video på kinolerretet for seminardeltakerne).

19.00 Falkberget-kveld i Falkbergetsalen i Storstuggu. Festtale ved professor Helge Nordahl. Medvirkende bl.a. Hildegun Eggen, Sven Nyhus, Glåmos Spellmannslag, Bergstadkoret, Røros Janitsjarorkester. Falkberget-kvelden ledes av Ola Jonsmoen. Entre: kr. 150,-. Barn kr. 50,-.

SØNDAG 3. OKTOBER

11.00 Festgudstjeneste i Røros kirke. Medvirkende: Pilegrimsprest i Hamar bispedømme Arne Bakken, prost i Gauldal prosti Kirsten Almås og sogneprest i Røros Kjell Andreas Tørring.
Umiddelbart etter gudstjenesten blir det bekransning av Falkbergets grav på øvre kirkegård.

Bli medlem i Falkberget-Ringen

Falkberget-Ringen er en landsomfattende forening som ble stiftet på dikterens 105 års fødselsdag 30. september 1984. Formålet er å styrke interessen for Johan Falkbergets diktning ved bl.a. å samle medlemmer og andre interesserte til foredrag, seminarer og ekskusjoner som kan belyse forfatterskapet. Det ligger også i formålet å bidra til å ta vare på dikterens hjemsted Ratvolden og Falkberget (Trondalen) og andre synlige minner om dikteren, og å støtte arbeidet med å bevare miljøet som kan belyse forfatterskapet og det arbeidsliv som Falkbergets bøker forteller om.

Styret består av 6 medlemmer + sekretæren. Det er 4 varamedlemmer og 3 konsultative styremedlemmer. Leder i styret er Jon Ryen, Rugeldalen, 7372 Glåmos.

Kontingenten er kr. 100,- for enkeltpersoner og kr. 300,- for andre kategorier medlemmer.

Vi viser til Falkberget-Ringens Internettside: *www.falkberget.no.*

E-postadresser: *jon.ryen(a)falkberget.no* eller sekretæren, kultursjef Tor Inge Mølmann: *tor.inge.molmann(a)roros.kommune.no.*

Falkberget-Ringen, postboks 170, Røros.

Vi takker våre sponsorer!

Norske Skog
Coop Røros
RørosBanken
Røros kommune
Arbeidets Rett
H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) As
Røros E-verk
Adresseavisen
Dagbladet
Røros Metall
Røros Bruk As